

УДК 37.013.74

ОСВІТА І ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ ДІАЛОГА КУЛЬТУР

В. В. Дьоміна

ORCID 0000-0002-3308-1754

О. О. Пантелєєва

ORCID 0000-0002-5758-4866

У статті висвітлено практичні аспекти освіти та виховання майбутніх вчителів іноземної мови в контексті діалогу культур в цілісному освітньому процесі вищого навчального закладу.

Обґрунтовано, що в умовах більш тісної співпраці з країнами Європи першочерговими завданнями лінгвістичної освіти є забезпечення ефективності діалогу культур і підготовка суб'єктів діалогу культур, здатних брати участь в реалізації ефективної міжкультурного взаємодії.

Визначено специфічні умови полікультурного виховання в процесі професійної підготовки педагогів-філологів, що діють у цілеспрямованому створеному білінгвальному середовищі вищого педагогічного навчального закладу, в якому в тісній взаємодії представлені сукупність психологічних і педагогічних чинників, що дозволяють ефективно здійснювати навчально-виховну роботу, що сприяє ефективності освітньо-виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах.

Розкрито зміст практичної підготовки педагогів вищої освітньої установи для виховання майбутніх вчителів іноземної мови в контексті діалогу культур. Зроблено висновок про доцільність використання технології діалогу культур в освіті та професійному вихованні майбутнього вчителя іноземної мови на основі толерантності, міжкультурної компетентності та лінгвістичної культурологічної підготовки, що сприяє набуттю системних знань в області сучасних виховних технологій та інноваційних методів виховного процесу в контексті діалогу культур в сучасному педагогічному освітньому закладі.

Ключові слова: учитель іноземної мови, виховання в контексті діалогу культур, освітньо-виховне середовище, лінгвокультурологічна підготовка

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах

глобалізації, коли відбувається деформація цінностей, завдання збереження загальнонаціональної єдності нашої країни, духовного оздоровлення українського суспільства актуалізують проблему розуміння Іншого як ефективної міжкультурної комунікації представників різних культур і ставлять питання про необхідність формування особистості майбутнього педагога, який володіє розвиненою культурою міжнаціонального спілкування, здатний до адекватного розуміння культурних цінностей свого та інших народів, готовий долати стереотипи національної самосвідомості і будувати конструктивний діалог з представниками інших культур. У зв'язку з цим виникає потреба у нових технологіях підготовки та професійного виховання майбутніх вчителів іноземної мови в контексті діалогу культур (Антонюк, 2004).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах більш тісної співпраці з країнами Європи першочерговими завданнями лінгвістичної освіти є: забезпечення ефективності діалогу культур і підготовка суб'єктів діалогу культур, здатних брати участь в реалізації ефективної міжкультурної взаємодії. Потреба вирішення поставлених завдань зумовлює доцільність моделювання міжкультурного діалогу в контексті лінгвістичної освіти, а саме під час навчання майбутніх педагогів іноземної мови і залучення їх до інокультури.

Освіта і професійне виховання майбутніх вчителів в контексті діалогу культур відбувається у цілісному освітньо-виховному процесі вищого закладу освіти, тому новий підхід у галузі полікультурного виховання майбутніх педагогів полягає в тому, щоб організувати процес формування особистості спеціаліста з вищою педагогічною лінгвістичною освітою на основі взаємозв'язку, взаємного проникнення всіх видів виховання, покликаних формувати загальну культуру особистості у її культурологічному аспекті (Ипполитова, 2006).

Сьогодні напрацьовано певний досвід вивчення і впровадження педагогічних технологій у навчально-виховний процес педагогічних вишів. Так, наукові розробки з удосконалення технологій навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти представлені в роботах І. Беха, М. Євтуха, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, В. Лозової, Н. Тализіної, О. Семашка, О. Соколова, Г. Пономарьової, М. Роганової, Р. Сопівника, Є. Зеленова, Г. Шевченко.

Метою статті є висвітлення питань практичної реалізації процесу освіти і виховання майбутніх вчителів іноземної мови у культурно-виховному мовно-розвивальному середовищі вищого педагогічного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Багаторічний практичний досвід викладацької діяльності показує, що ефективна реалізація діалогу культур як засобу полікультурного виховання майбутніх вчителів іноземної мови передбачає включення в зміст педагогічної освіти таких складових як розширення міжкультурних і етнопедагогічних компонентів за рахунок засвоєння знань лінгвокультурології, педагогіки та міжкультурної комунікації; засвоєння змісту, форм і методів педагогіки і психології міжкультурного спілкування; формування відповідних умінь і навичок з використанням отриманих знань у практичній діяльності в полікультурному освітньому середовищі; розвиток і вдосконалення необхідних особистісних якостей майбутнього вчителя іноземної мови (Дьоміна, 2017).

Реалізація діалогу культур як важливого засобу виховання майбутнього вчителя іноземної мови можлива за умови ефективної організації таких напрямків діяльності викладача вищої школи, як: визначення і використання в навчально-виховному процесі духовно-морального потенціалу лінгвокультурології; розуміння діалогу культур як світоглядної та інструментальної основи професійних процесів соціалізації та становлення особистості майбутнього вчителя іноземної мови; формування у студентів гордості за свою культуру і в той же час шанобливого ставлення до іншої культури та мови; використання виховного потенціалу дисциплін професійного спрямування та культурології, в традиціях якої закладені необмежені можливості вдосконалення культури міжнаціональних відносин; формування у майбутніх вчителів іноземної мови позитивної мотивації до здійснення полікультурної освіти і виховання дітей, розвиток у них сприйнятливості до культурного плюралізму, знання особливостей і традицій виховання в зарубіжній педагогіці; озброєння педагогів знаннями про процес інкультурації та механізми його реалізації у практичній діяльності, про особливості міжкультурної взаємодії, про моделі і технології впровадження полікультурного компонента в освіту майбутніх вчителів і підготовка їх до ефективної міжкультурної взаємодії; засвоєння і урахування в навчально-виховній роботі психологічних особливостей студентів різних культур і національностей; озброєння методами діагностики особливостей учнів, методами і засобами духовної педагогіки.

Діалог культур» як елемент культурологічного та компетентнісного підходів у підготовці майбутнього фахівця покликаний формувати такі загальнонаукові та професійні компетенції, як: здатність розуміти значення культури як форми людського існування; керуватися в своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співпраці; готовність до

толерантного сприйняття соціальних і культурних відмінностей, шанобливого і дбайливого ставлення до історичної спадщини і культурних традицій різних народів (Тер-Мінасова, 2000).

Однією з головних умов при досягненні високої полікультурної вихованості, сформованості усіх компонентів білінгвальної культури у студентів (майбутніх педагогів) є необхідність в оволодінні викладачами педагогічних методами і прийомами, які сприяють поетапній реалізації поставленої мети, а також усвідомлення ними необхідності цілеспрямованого виховного впливу з використанням розробленої організаційно-методичної системи в освітньо-виховному процесі під час набуття професійних та лінгвокультурологічних знань у спеціально створеному культурно-виховному білінгвальному середовищі (Приходченко, 2007).

Практична реалізація процесу освіти і виховання майбутніх вчителів іноземної мови містить наступні змістовні характеристики:

- сучасна філософія освіти і філософія полікультурного виховання про нові цілі, цінності і смисли полікультурного виховання; освіта як єдність виховання і навчання; актуалізація полікультурного виховання у сучасному світі і українському суспільстві; оновлення змісту і технологій полікультурного виховання у професійній освіті; міжнародне гуманітарне і освітнє право про суть, цілі і цінності виховання;

- полікультурне виховання як соціальний інститут; об'єктивна і суб'єктивна природа виховання; типи і стилі виховання як прояв національно-етнічних особливостей; менталітет українців і проблеми виховання;

- основні ознаки сучасної культури виховання; цілі полікультурного виховання як інтегрована категорія; суть і специфіка полікультурного виховання студентів у вищих педагогічних навчальних закладах; формування розумової активності, творчих здібностей і етичної відповідальності; розвиток здібності до рефлексії, самостійного критичного мислення, емоційної і інтелектуальної культури;

- процес включення студентів – майбутніх педагогів в систему духовно-етичних відносин з метою залучення до професійно-орієнтованої діяльності та міжкультурної взаємодії; аксіологічні засади самовизначення особистості в період навчання у педагогічних навчальних закладах; навчання особистісному духовному зростанню та міжкультурної толерантності;

- діалог в етичному і естетичному бутті людини; механізми діалогу Я з Іншим і результати цього діалогу для Я; значення ідей і концепцій

М. Бахтіна для розвитку світового гуманітарного знання: осмислення ідей М. Бахтіна у педагогічних та філологічних науках;

- проблема діалогу в сучасній освіті: методика і методологія освітньої діяльності в контексті діалогової взаємодії; діалог та інтерактивна взаємодія;

- проблема діалогу в міжкультурній комунікації: діалог культур: основні тенденції осмислення в ХХ столітті (в контексті глобалізації та інтенсивних деструктивних міжкультурних зв'язків);

- виховні технології у вищих педагогічних навчальних закладах: технологія діалогового виховання; технологія рефлексивного виховання; розвиваюча функція виховних технологій; суб'єкт-суб'єктні відносини у виховному процесі вищого педагогічного навчального закладу;

- виховання майбутніх вчителів іноземної мови в контексті діалогу культур: психолого-педагогічні технології в забезпеченні розвитку індивідуальності, неповторності, самостійності, особистісної гідності;

Набуття практичних знань педагогами з виховання студентів було важливим етапом практичної реалізації освітньо-виховної роботи в контексті діалогу культур, адже саме він забезпечує набуття ними знань і виховних технологій в концепції полікультурної освіти та виховання. У сучасній соціокультурній ситуації особистість знаходиться на межі культур, взаємодія з якими вимагає від неї діалогічності, розуміння, поваги «культурної ідентичності» інших людей.

Реалізація концепції «діалогу культур» в освітньому просторі можлива в декількох напрямках: по-перше, посилення діалогічності, толерантності в осягненні навколишнього світу, який нас оточує, який ми вивчаємо, в тому числі і за рахунок включеності у спільну діяльність з іншими людьми; по-друге, розвиток внутрішнього діалогу людини для поглибленого розуміння і осягнення самого себе; по-третє, це посилення діалогічності між усіма учасниками освітнього процесу.

Практична реалізація освіти і виховання майбутніх педагогів в контексті діалогу культур можлива за певних організаційно-виховних умов, до яких відносимо наступні: реалізація ціннісно орієнтованого діалогу творчих взаємодій викладачів і студентів у навчальній та позааудиторній роботі через включення у практичну міжкультурну комунікативну діяльність, під час якої актуалізується та формується професійно-творчий потенціал майбутнього педагога – вчителя іноземної мови; створення доброзичливого морально-психологічного клімату в колективі, а також урахування емоційного самопочуття кожного студента; педагогічна підтримка викладачами єдиного мовного режиму і корекція розвитку білінгвальної культури майбутніх вчителів іноземної мови відповідно до її

компонентів; створення полікультурного простору та білінгвального культурно-виховного та соціально-інтегруючого середовища вищого педагогічного навчального закладу.

Висновки. Отже, освіта і полікультурне виховання майбутніх вчителів іноземної мови в контексті діалогу культур сприяє зверненню всіх компонентів педагогічного процесу до людини як суб'єкта культури, здатної до постійного саморозвитку і самовдосконалення професіоналізму та особистісних якостей вчителя-філолога як складного комплексу соціокультурних, лінгвістичних, культурологічних знань, умінь, якостей і здатностей, що забезпечують соціалізацію й культурну інтеграцію особистості у сучасному полікультурному просторі, сприяє соціальній адаптації та самоствердженню особистості майбутнього вчителя іноземної мови в мультикультурному середовищі сучасного освітнього простору; готує студентів до уміння вести діалог культур з представниками інших націй, розуміючи їх культурно-мовленнєву специфіку.

Література

1. Антонюк Р. І. Ціннісні орієнтації у світлі концепції полікультурної (інтеркультурної) освіти в Україні та за кордоном. *Проблеми освіти* : наук.-метод. зб. Київ, 2004. Вип. 35. С. 40–50.
2. Веневцева С. В. Актуальність дослідження проблеми виховання білінгвальної культури спілкування студентів вищих педагогічних закладів. *Підготовка майбутніх керівників навчальних закладів до інноваційного управління. Наукова мобільність у програмі «Горизонт 2020» (дії Марії Склодовської-Кюрі)* : матеріали Всеукр. семінару з міжнар. участю, Полтава, 8 жовтня 2013 р. Київ ; Полтава, 2013. С. 11–12.
3. Дьоміна В. В. Виховання білінгвальної культури у майбутніх учителів іноземної мови: теоретико-методологічний аспект. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика* : зб. наук. праць / Гол. редактор Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. Вип. 2 (77). С. 119-128.
4. Ипполитова Н. В., Колесников М. А., Соколова Е. А. Система профессиональной подготовки студентов педагогического вуза: личностный аспект : монография. Шадринск : Исеть, 2006. 236 с.
5. Приходченко К. І. Творче освітньо-виховне середовище навчального закладу : навчальний посібник. Харків : Основа : Тріада, 2007. 160 с.
6. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация : учеб. пособие. Москва : Слово, 2000. 264 с.
7. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Голов. ред. Укр. рад. енциклопедії. Київ :, 1973. 599 с.
8. Шевченко Г. П. Виховання – процес людинотворчості, культуротворчості, духотворчості. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика* : зб. наук. праць / Гол. редактор Г. П. Шевченко.

Севродонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля., 2015. Вип. 3. С. 288-299. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2015_3_28.

References

1. Antonyuk, R. I. (2004). Tsinnisni oriyentatsiyi u svitli kontseptsiyi polikul'turnoyi (interkul'turnoyi) osvity v Ukraini ta za kordonom. [Valuable orientations in the light of the concept of multicultural (intercultural) education in Ukraine and abroad]. *Problemy osvity: sci. method. coll.*, #35, 40-50 (ukr).
2. Venevtseva, E. V. (2013). Aktual'nist' doslidzhennya problemy vykhovannya bilinhval'noyi kul'tury spilkuvannya studentiv vyshchyykh pedahohichnykh zakladiv [Relevance of the study of the problem of education of the bilingual culture of communication of students of higher educational institutions] Preparation of future managers of educational institutions for innovation management. Scientific mobility in the program "Horizon 2020" (actions by Maria Sklodowska-Curie): materials of the Allukrainian workshop with international participation, Poltava, October, 8th, 2013. Kyiv; Poltava (ukr).
3. D'omina, V. V. (2017). Vykhovannya bilinhval'noyi kul'tury u maybutnikh uchyteliv inozemnoyi movy: teoretyko-metodolohichnyy aspekt [Bilingual Culture Education for Future Foreign Language Teachers: Theoretical and Methodological Aspect] *Spirituality of a personality: methodology, theory and practice: collection of scientific works*, #2 (77), 119-128 (ukr).
4. Ippolitova, N. V., Kolesnikov, M. A., & Sokolov, E. A. (2006). *Systema profesyional'noy podhotovky studentov pedahohicheskoho vuza: lychnostnyy aspekt* [System of professional training of students of a pedagogical university: personal aspect]: monograph. Shadrinsk: Iset (rus).
5. Prykhodchenko, K. I. (2007). *Tvorche osvith'o-vykhovne seredovyshche navchal'noho zakladu* [Creative educational and educational environment of the educational institution]: textbook. Kharkiv: Basis: Triad (ukr).
6. Ter-Minasova, S. G. (2000). Yazyk i mezhkul'turnaya kommunikatsiya [Language and intercultural communication]: textbook. Moscow: Slovo. (rus).
7. Shynkaruk, V. I. (Ed.). (1973). *Filosofs'ky slovnyk* [Philosophical Dictionary]. Kyiv (ukr).
8. Shevchenko, G. P. (2015) Vykhovannya protses lyudynotvorchosti, kul'turotvorchosti, dukhotvorchosti [Education is the process of human creation, cultivating, spiritual creation]. *Spirituality of a personality: methodology, theory and practice*, #3, 288-299. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2015_3_28. 2015. (ukr).

ОБРАЗОВАНИЕ И ВОСПИТАНИЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В КОНТЕКСТЕ ДИАЛОГА КУЛЬТУР

В. В. Демина, Е. А. Пантелеева

В статье освещены практические аспекты образования и воспитания будущих учителей иностранного языка в контексте диалога культур в целостном образовательном процессе высшего учебного заведения.

Обосновано, что в условиях более тесного сотрудничества со странами Европы первоочередными задачами лингвистического образования является обеспечение эффективности диалога культур и подготовка субъектов диалога культур, способных участвовать в реализации эффективного межкультурного взаимодействия.

Определены специфические условия поликультурного воспитания в процессе профессиональной подготовки педагогов-филологов, действующих в целенаправленно созданной билингвальной среде высшего педагогического учебного заведения, в которой в тесном взаимодействии представлены совокупность психологических и педагогических факторов, позволяющих эффективно осуществлять учебно-воспитательную работу, которая способствует эффективности образовательно-воспитательного процесса в высших педагогических учебных заведениях.

Раскрыто содержание практической подготовки педагогов высшего образовательного учреждения для воспитания будущих учителей иностранного языка в контексте диалога культур. Сделан вывод о целесообразности использования технологии диалога культур в образовании и профессиональном воспитании будущего учителя иностранного языка на основе толерантности, межкультурной компетентности и лингвистической культурологической подготовки, что способствует приобретению системных знаний в области современных воспитательных технологий и инновационных методов воспитательного процесса в контексте диалога культур в современном педагогическом образовательном учреждении.

Ключевые слова: *учитель иностранного языка, воспитание в контексте диалога культур, образовательно-воспитательная среда, лингвокультурологическая подготовка.*

EDUCATION AND UPBRINGING OF THE FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN THE CONTEXT OF THE DIALOGUE OF CULTURES

V. V. Dyomina, O. A. Panteleeva

The article highlights the practical aspects of the education and upbringing of future teachers of a foreign language in the context of a dialogue of cultures in the integral educational process of a higher educational institution.

It has been substantiated that in the conditions of closer cooperation with the countries of Europe, the priority tasks of linguistic education is to ensure the effectiveness of the dialogue of cultures and the preparation of subjects of the dialogue of cultures capable of participating in the implementation of effective intercultural interaction.

The author defines the specific conditions of multicultural education in the process of vocational training of philology teachers acting in the purposefully created bilingual environment of the higher pedagogical educational institution, in which a set of psychological and pedagogical factors are presented in close interaction. The named set of factors allows carrying out effective educational work, which contributes to the effectiveness of educational and educational process in higher pedagogical educational institutions.

The content of practical training of teachers of higher educational institutions for the education of future teachers of a foreign language in the context of a dialogue of cultures is revealed. The conclusion is made about the feasibility of using the technology dialogue of cultures in education and professional education of a future foreign language teacher of a based on tolerance, intercultural competence and linguistic cultural studies, which contributes to the acquisition of system knowledge in the field of modern educational technologies and innovative methods of the educational process in the context of a dialogue of cultures in modern pedagogical educational institution.

Keywords: *Foreign language teacher, education in the context of a dialogue of cultures, educational environment, linguocultural training.*

Дьоміна Вікторія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Слов'янськ, Україна). E-mail: vikusya.diomina83@gmail.com

Dyomina Viktoriia Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D. in Education), Associate Professor at the Department of Pedagogics of the Higher School, SHEI "Donbass State Pedagogical University" (Sloviansk, Ukraine). E-mail: vikusya.diomina83@gmail.com

Пантелєєва Олена Яковлівна – старший викладач кафедри фонетики та граматики Національної академії Національної гвардії України (Харків, Україна). E-mail: panteleevamatlash@gmail.com

Panteleeva Olena Yakovlivna – Senior Lecturer at the Department of Phonetics and Grammar of National Academy of National Guard of Ukraine (Kharkiv, Ukraine). E-mail: panteleevamatlash@gmail.com